

© Мухаддес Китапты аударыу Институты, 2004

Петрдің биринши хаты

Китап хаққында мағлыұмат

Бул хатты елши Петр жазған. Петр бул хатты Анадолы (хәзирги Түркия) үлкелеринде қуұдаланып атырған исениушилерди қоллап-қуұатлау ушын хәм оларды исенимде беккем турыуға жигерлендириу ушын жазды. Исеними себепли азап шеккен исениуши адам Ийемиз Масихтан өрнек алып, қыйыншылықларға шыдауы тийис екенин нәсият етеди.

Және де, Петр өз хатында Қудай мухаддес болғаны сыяқлы, исениушилер де жағдай қаншелли қыйын болса да мухаддес өмир кешириу кереклигин хәм жаманлыққа жақсылық пенен жууап қайтарыу кереклигин айтады. Хүкиметке хәм басшыларға бойсыныу кереклигин жазады.

Биринши бап

Сәлемнама

¹ Ийса Масихтың* елшиси Петрден, Понт, Галатия, Кападокия, Азия хәм Битиния үлкелерине тарқалып кеткен, сол үлкелерде жат жерли болып жасаған, Қудай тәрөпинен таңлап алынғанларға сәлем! ² Ийса Масихқа бойсынып, Оның қаны үстилеринизге себилип

* 1:1 *Масих* – еврей тилинде «Басына май қуйылған адам» дегенди аңлатады. Қудай үәде еткен Қутқарыушы.

тазаланыуыңыз ушын, Қудай Әке сизлерди әзелден-ақ таңлап алды хәм Мухаддес Руұх* сизлерди мухаддес қылды. Сизлерге мийрим хәм тынышлық мол-мол етип берилсин!

Жоғалмайтуғын үмит

³Ийемиз Ийса Масихтың Әкеси – Қудайға алғыслар болсын! Себеби Ол Өзиниң шексиз мийрим-шәпәәти менен бизлерди жаңадан туұылдырды. Сонлықтан Ийса Масихтың өлимнен тирилиуі арқалы бизлерге жоғалмайтуғын үмит** берди ⁴хәм ширимейтуғын, пәк хәм ескирмейтуғын бир мийрасқа еристирди. Усы мийрас сизлер ушын аспанда сақлаулы тур. ⁵Заманның ақырында аян болыуға таяр турған қутқарылыуға ерисиуіңиз ушын, сизлер исенимиңиз арқалы Қудайдың құдирети менен қорғалмақтасыз. ⁶Усы себепли қуұанып, шадланыңлар. Хәзир қысқа бир ўақыт хәр түрли сынауларға ушырағаныңызда азап шегийге туўра келсе де, ⁷бул исенимиңиздин таза болыуы ушын пайдалы. Өйткени от пенен тазаланғанда жоқ болып кететуғын алтыннан қымбатлырақ болған исенимиңиз сынаудан өтип, сизлер Ийса Масих келгенде, мақтаў, данқ хәм хұрметке сазыуар боласызлар. ⁸Сизлер Масихты көрмеген болсаңыз да, Оны сүйесизлер. Хәзир Оны көре алмасаңыз да, Оған исенип, сөз бенен айтып жеткизиуіге қыйын болған бир әжайып хәм уллы қуұаныш пенен шадланбақтасызлар. ⁹Себеби исенимиңиздин нәтийжесине, яғный жанларыңыздың қутқарылыуына ерисесизлер.

¹⁰Сизлерге берилетуғын мийрим хаққында пайғамбаршылық етип айтқан пайғамбарлар бул қутқарылыу туўралы муқиятлап изленип изертледі. ¹¹Олардың ишинде болған Масихтың Руұхы Масихтың шегетуғын азаплары хәм сол азаптардан соң келетуғын уллылық хаққында алдын ала билдиргенде, олар булардың қай ўақытта хәм қалай болатуғынын изертледі. ¹²Олардын изертлеп айтқанларынын өзлериниң заманында емес, ал сизлердиң заманыңызда болатуғынын Қудай оларға ашық билдирди. Буларды, яғный Хош Хабарды аспаннан жиберилген Мухаддес Руұхтың құдирети менен жәриялаушылар сизлерге хәзир жәриялады. Хәтте, периштелер де буларды билиуді қатты қәлейди.

Мухаддес болыңлар!

¹³Солай етип, ақыл-ойыңызды ис-хәрекетке таярлап, сергек болыңлар. Ийса Масих келгенде сизлерге берилетуғын мийримнен толық

* 1:2 *Мухаддес Руұх* – Қудайдың Руұхы.

** 1:3 Сөзбе-сөз: тири үмит.

үмит етиңдер. ¹⁴Тил алғыш балалар сыяклы болып, Қудайды билмеген өткен өмириңиздегі жаман қәлеулеріңіз бойынша жасамаңдар. ¹⁵Керисінше, сизлерді шақырған Қудай мухаддес болғаны сыяклы, сизлер де хәр бир ис-хәрекетіңизде мухаддес болыңлар. ¹⁶Өйткени былай деп жазылған: «*Мухаддес болыңлар, себеби Мен мухаддеспен*»*.

¹⁷Хеш кимнің бет-жүзине қарамай, хәр бир адамды ислерине қарай хұким ететуғын Қудайды «Әке» деп шақыратуғын болсаңыз, жат жерли болып жасайтуғын бул дүньядағы өмириңизде Қудайдан қорқып жасаңдар. ¹⁸Хабарыңыз бар, ата-бабаларыңыздан қалған пайдасыз өмир тәризинен гүмис ямаса алтын сыяклы өткінши нәрселер менен сатып алынбадыңлар. ¹⁹Ал Қудайдың минсиз хәм кемшиликсиз Қозысы болған Масихтың бийбаха қаны менен сатып алынып қутқарылдыңлар. ²⁰Қудай дүньяны жаратпастан бурын усы мақсет пенен Масихты таңлап алып, Оны бул ақырғы күнлерде сизлер ушын жиберди. ²¹Оны өлимнен тирилтип, даңққа еристирген Қудайға Ол арқалы исенесиз. Сол себепли исенимиңіз хәм үмитиңиз Қудайға қаратылған.

²²Хақыйкатқа бойсыныу арқалы өз жанларыңызды гүнадан таза-лағанлықтан, тууысқанларыңызды тууысқанлық сүйиспеншилик пенен сүйесизлер. Солай етип, бир-бириңизди шын жүректен сүйиңлер. ²³Сизлер өлетуғын нәсил арқалы емес, ал өлмейтуғын нәсил арқалы, яғный Қудайдың тири хәм мәңгилик сөзи арқалы жаңадан тууылдыңыз. ²⁴Өйткени:

*«Путкил адамзат шөпке уқсайды,
Оның барлық сән-салтанаты да дала гүлиндей,
Шөп қуұрап қалар, гүллер төгилер.*

²⁵ *Бирақ, Қудайдың сөзи мәңги сақланар»**.*

Усы сөз – сизлерге жәрияланған Хош Хабар.

Екинши бап

Тири тас хәм Қудайдың халқы

¹Сонлықтан хәр қандай жаманлықты, хәр қыйлы өтирикти хәм еки жүзликти, күншилликте хәм хәр қандай өсекте қойыңлар! ²Жаңа тууылған нәрестелердің ана сүтине қуштар болғанындай, сизлер де руұхый таза сүт болған Қудайдың сөзине қуштар болыңлар. Сонда азық алып өсип, қутқарыласызлар. ³Себеби сизлер Ийемиздің жақсылығын татып көрдіңдер.

* 1:16 Лебий 11:44-45; 19:2; 20:7.

** 1:24-25 Ийшая 40:6-8.

⁴Адамлар керексиз деп таслаған, бирақ Қудай тәрәпинен таңланған бийбаха тири тасқа — Ийемиз Ийсаға келинлер. ⁵Сизлер де тири таслар сыяклысызлар. Сонлықтан Қудай сизлерди руўхый Ибадатхана салыўда колланып, Ийса Масих аркалы Өзине унайтуғын руўхый қурбанлық бериўиңиз ушын, мухаддес руўханийлер кылып атыр. ⁶Өйткени Мухаддес Жазыўда былай делинген:

«Мине, Мен Өзим таңлаған

*бийбаха бир тасты, мүйешке қойылатуғын тийкарғы тасты
Ерусалимде* орнатаман.*

*Оған исенген адам ҳеш қашан уятқа қалмайды»**.*

⁷Исенетуғын сизлер ушын бул тас қымбатлы. Ал исенбейтуғынлар ушын Ол:

«Қурылысшылар керексиз деп таслаған тас,

*Үйдиң мүйешиниң тийкарғы тасы болды»***.*

⁸Және де,

*«сүрниктиретуғын ҳәм қулататуғын жартас болды»****.*

Исенбейтуғынлар Қудайдың сөзин тыңламағаны ушын сүрнигеди. Бул олардың тәғдирине жазылған.

⁹Бирақ сизлер Қудай тәрәпинен таңланған адамлар, Патшаның руўханийлери, мухаддес миллет ҳәм Қудайға тийисли халқысыз. Сизлер өзлериңизди қараңғылықтан Өзиниң әжайып нурына шақырған Қудайдың таң қаларлық ислерин жәриялаў ушын таңландынлар.

¹⁰Бир ўақытлары Қудайдың халқы емес едінлер. Бирақ енди Қудайдың халқысыз. Бир ўақытлары Қудайдың мийрим-шәпәәтин билмеген едінлер, енди болса, Оның мийрим-шәпәәтин алдыңлар.

¹¹Сүйикли туўысқанларым, бул дүньяда жат жерли ҳәм қонақ болған сизлерге жалбарынаман, жаныңызға ҳәр қашан қарсы туратуғын денениң жаман кәләўлеринен қашыңлар. ¹²Исенбейтуғынлар арасында хадал өмир сүринлер. Олар сизлерди жаманлық ислеўшилер, деп айыпласа да, жақсы ислеринизди көрип, Қудай келетуғын күни Оны алғыслайды.

Басшыларға бойсыныңлар!

¹³Ийемиз Ийса ушын, адамлар орнатқан ҳәр қандай ҳәкимшиликке бойсыныңлар. Жоқары бийликке ийе патшаға ҳәм ¹⁴жаманлық ислеўшилерди жазалаў, жақсылық ислеўшилерди хошаметлеў

* 2:6 Сөзбе-сөз: Сионда.

** 2:6 Ийшя 28:16.

*** 2:7 Забур 117:22.

**** 2:8 Ийшя 8:14.

ушын патша тәрәпинен жиберилген хәкимлерге бойсыныңлар. ¹⁵ Себеби Қудай сизлердің жақсы ислеріңіз арқалы ақылсыз адамлардың өсек сөзлерінің тоқтауын қәлейди. ¹⁶ Ал сизлер азат адамларсыз. Бірақ азатлығыңызды жаманлық ислеу үшін пайдаланбай, Қудайдың қуллары болып жасанлар. ¹⁷ Хәмме адамларға хұрмет көрсетінлер. Исениўши туўысканларыңызды сүйінлер. Қудайдан қорқынлар, патшаны сыйланлар.

¹⁸ Хәй қуллар, хожайыңларыңызға бойсыныңлар! Олардың тек жақсы хәм мийримлилерин ғана емес, ал қаталларын да толық хұрмет етип, бойсыныңлар. ¹⁹ Егер ким де ким нахақ азап шеккенде Қудайды ойлап, азаптарға шыдаса, бул Қудайға унайды. ²⁰ Егер гүна ислегениңіз ушын таяқ жегениңізде шыдасаңыз, бул сизлерге абырай әперер ме екен? Бірақ, жақсылық ислей тура азап шеккениңізде шыдасаңыз, бул Қудайға унайды. ²¹ Өйткени Қудай сизлерди усы ушын шақырды. Масихтың Өзи сизлер ушын азап шегип, Оның изинен жүриўиңіз ушын өрнек көрсетти.

²² «*Ол гүна ислемеди, аўзынан хеш жалған сөз де шықпады*»*. ²³ Масқараланғанда хеш кимге масқаралау менен жуўап қайтармады. Ол азап шеккенде де хеш кимди қорқытпады, ал Өзин әдиллик пенен хұким етиўши Қудайдың қолына тапсырды. ²⁴ Бизлердің гүна ушын өлип, хақ болып жасауымыз ушын, Ол гүналарымызды атанақ ағашта Өз денесине жүкледі. Оның жарақатлары арқалы шыпа таптыңыз. ²⁵ Бурын адасқан қойлар сыяклы едиңіз, енди болса, жанларыңыздың Шопанына хәм Бағыўшысына қайтып келдиңлер.

Үшинши бап

Ерли-зайыптыларға ақыл-нәсиятлар

¹⁻² Хәй хаяллар, Масих Қудайға бойсынғандай, сизлер де күйеўлеріңізге бойсыныңлар. Сонда олардың гейбиреўлери Қудайдың сөзине кулақ аспаса да, сизлердің Қудайдан қорқып, пәк өмир сүрип атырғаныңызды көрип, сөзлеріңіз арқалы емес, ал сиз, хаяллардың үлгили өмиріңіз арқалы қолға киргизилип, исениўши болады. ³ Сулыўлығыңыз тек сыртқы безениўлерден: әшекөйленген шашлар, тағылған алтынлар хәм сәнли кийимлерден ғана ибарат болмасын. ⁴ Ал сулыўлығыңыз сырлы болған ишки дүньяңыздан, яғный жумсақ хәм тыныш болған жоғалмайтұғын руўхый гөззаллықтан ибарат болсын. Бул Қудай алдында жүдә қымбатлы. ⁵ Өтмиште Қудайдан

* 2:22 Ийшая 53:9.

үмит еткен мухаддес хаяллар да өз күйеулерине бойсынып, усылай безенген. ⁶ Солардың бири Сара да өз күйеуі Ибрайымды «хотайыным» деп атап, оған бойсынды. Егер сизлер де жақсылық ислеп, хеш қандай қорқынышқа берилмесеңіз, Сараның қызлары боласызлар.

⁷ Хәй күйеулер, сол сыяқлы сизлер де хаялларыңызды жақсы түсинип жасаңдар. Олардың нәзик екенин хәм мәңгилик өмирди сизлер менен бирге мийрас етип алатуғынын билип, оларды хұрмет етиңдер. Солай етсеңіз, дуға еткениңизде тосқынлық болмайды.

Хәқыйқатлық ушын азап шегуі

⁸ Жуумақластырып айтқанда, хәммениз бир нийет пенен бирлесиңлер. Басқалардың кууаныш хәм қайғысын бөлисиңдер. Бир-бириңизди тууысқанларша сүйиңдер. Қайыркком хәм кишипейил болыңдар. ⁹ Жаманлыққа жаманлық, ғарғысқа ғарғыс пенен жууап қайтармаңдар. Керисинше, жақсылық пенен жууап қайтарыңдар. Себеби Қудай сизлерди бул ушын шақырған*.

¹⁰ *«Ким де ким өмирди сүйип,
жақсы күнлер келиўин қалесе,
тилин жаман сөзден,
аўзын өтирик сөз айтыўдан тыйсын.*

¹¹ *Жаманлықтан қашып,
жақсылық ислесин.
Тынышлық излеп,
оны орнатыўға умтылсын.*

¹² *Өйткени Қудайдың көзлери хәқ адамларда,
Оның қулағы олардың жалбарынуўларын еситеди.
Бирақ Қудай жаманлық
ислейтуғынларға қарсы турады»**.*

¹³ Жақсылық ислеўге инталы болсаңыз, ким сизлерге жаманлық ислеиди? ¹⁴ Хәқ ислериңиз ушын азап шегип атырған болсаңыз, сизлер бахытлысызлар! Адамлардың қорқытқанынан қорқпаңдар хәм қәуетерленбеңдер. ¹⁵ Масихты «Ийемиз» деп, кеўиллериңизде айрықша қәстерлендер. Сизлердеги үмит хәққында сораған хәр бир адамға жууап бериўге хәмме ўақыт таяр болыңдар. ¹⁶ Деген менен, буны мүләйимлилик пенен, хұрмет көрсетип ислеңдер. Масихқа тийисли болған сизлердиң жақсы жүрис-турысыңызды жаманлап мазақ ететуғынлар уялып қалыўы ушын, хұжданыңызды таза тутыңдар.

* 3:9 Сөзбе-сөз: «Себеби сизлер Қудайдың жарылқаўын мийрас етип алыў ушын шақырылғансызлар».

** 3:10-12 Забур 33:13-17.

¹⁷ Жаксылык етип азап шегіу Қудайдың қәлеуі болса, бул жаманлық ислеп азап шегіуден жаксырак.

¹⁸ Масихтың Өзи де хақ бола тура, нахақлар ушын азап шекти. Ол бизлерди Қудайға алып келиу ушын, гүналарымыз ушын бир мәртебе курбан болды. Денеси өлтирилсе де, Ол руұхта тирилди*. ¹⁹ Ол, хәтте, камакта болған руұхларға да барып, Өз жеңисин жәриялады. ²⁰ Әййемги ўақытлары Нухтың заманында кеме соғылғанда, Қудай адамлардың тәўбе етиўин** сабырлылық пенен күтсе де, олар Оған бойсынбаған еди. Сол кемеге аз ғана адам, яғный сегиз адам минип, суўдан қутқарылды. ²¹ Бул — Ийса Масихтың қайта тирилиўи арқалы хәзир сизлерди қутқаратуғын суўға шомылдырылыўдың тымсалы. Суўға шомылдырылыў денени кирден тазалаў емес, ал Қудайдан пәк хұждан сораў дегенди билдиреди. ²² Масих аспанға көтерилип, Қудайдың оң жағында отыр. Оған периштелер, аспандағы бийлеўшилер хәм күш ийелери бойсынды.

Төртинши бап

Қудай ушын жасаў

¹ Солай етип, Масих денеси менен азап шекти***. Сизлер де Масихта болған ойлар менен өзлериңизди азап шегіуғе таярланлар. Себеби денеси азап шегип атырған адам гүна ислеўди тоқтатады. ² Буннан былай, дүньядағы өмириңиздин қалған бөлегинде адамның жаман қәлеўлери бойынша емес, ал Қудайдың ерки бойынша жасаңлар. ³ Сизлердин өткен өмириңизде исенбейтуғын адамларға жағатуғын әдетлерди ислеп жасағаныңыз жетер! Сол ўақытлары сизлер бузықшылыққа, жаман қәлеўлерге, мәскүнемликке, айшы-әширетке, нәпсиқаўлыққа хәм жеркенишли бутпаразлыққа берилип, өмир сүрген единлер. ⁴ Енди болса, исенбейтуғынлар сизлердин олар менен бирликте усындай нәпсикумарлықта қатнаспағаныңыз себепли хайран болып, сизлерди мазақ етип атыр. ⁵ Бирақ олар буның ушын тирилер менен өлилерди хұким етиўге таяр турған Қудай алдында жуўап береди. ⁶ Сол себепли, өлилердин денеси басқалар қатары өлип жазаланса да, руўхы Қудай сыяқлы жасаўы ушын, Хош Хабар өлилерге де жәрияланды.

⁷ Хәмме нәрсениң ақыры жақын. Сонлықтан дуўа етиў ушын ақыл менен ис тутып, сергек болыңлар! ⁸ Ең баслысы, бир-бириңизди

* 3:18 Ямаса: «Денеси өлтирилсе де, Ол Мухаддес Руўх тәрәпинен тирилди».

** 3:20 *Тәўбе етиў* — терис жолдан қайтып, Қудайдың жолына түсиў.

*** 4:1 Басқа нускада: «Масих бизлер ушын денеси менен азап шекти».

шын жүректен сүйіндер. Өйткени сүйіспеншилик көп гүналарды жуады. ⁹Наразылық билдирмей, бир-бириңізге миймандос болыңлар. ¹⁰Хәр бириңіз жақсы хызметши сыпатында Қудайдың сизлерге мийримлилик пенен берген хәр түрлі руұхый сыйларын қоллана отырып, бир-бириңізге хызмет етиңдер. ¹¹Адамлар алдында сөйлеген адам Қудайдың сөзине сай сөйлесин. Басқаларға хызмет ететуғын адам Қудайдың берген күши менен хызмет етсин. Усылайынша, Ийса Масих арқалы Қудай хәр бир исте алғыслансын. Уллылық хәм күдирет мәңгиге Масихтики. Аўмийин.

Масихый болып азап шегіу

¹²Сүйикли туўысқанларым, сизлерди сынау үшін келетуғын аўыр азапты таң қаларлық нәрсе деп, хайран болмаңлар. ¹³Керисинше, Масихтың азапларына шерик болғаныңызға қуўаныңлар. Солай етип, Масих салтанат пенен келгенде, қуўанып шадланасызлар. ¹⁴Масихтың аты үшін масқараланып атырған болсаңыз, сизлер бахытлысызлар! Себеби Қудайдың уллы Руұхы үстинизде болады. ¹⁵Және хеш бириңіз адам өлтириуши, уры, жаманлық ислеуши ямаса басқалардың жумысына араласып, кесент беретуғын болып, азап шекпесин. ¹⁶Бирақ сизлер масихый* болғаныңыз үшін азап шегіп атырған болсаңыз, уялманлар. Ал бул ат пенен аталатуғыныңыз үшін Қудайды алғыслаңлар. ¹⁷Өйткени хүким шығарылатуғын ўақыт жетип келди. Хүким шығаруды Қудай Өз шаңарағынан баслайды. Егер бул Қудайдың шаңарағы болған бизлерден басланса, Қудайдың Хош Хабарына қулақ аспайтуғынлардың акыры қандай болады?

¹⁸ *«Егер ҳақ адам зорға қутқарылса,*

*Қудайсыз хәм гүнакар адамға не болады?»***

¹⁹Сонлықтан Қудайдың еркине бойсынып, азап шеккенлер жақсылық илеп, жанларын исенимли Жаратқанға тапсырсын.

Бесинши бап

Жәмәт ақсақаллары хәм жаслары

¹Араңыздағы жәмәт ақсақалларына олардай жәмәт ақсақалы болған мен, Масихтың шеккен азапларының гүәсы хәм Ол қайтып келгенде ашық көринетуғын салтанатының шериклеси сыпатында

* 4:16 *Масихый* – грекше «христиан». Яғный, Ийса Масихты Қутқарушы хәм Ийем деп қабыл еткен исениуши адам.

** 4:18 Сулайманның нақыл-мақаллары 11:31.

мыналарды өтениш етемен: ²Қудайдың сизлерге тапсырған сүриуін мәжбүрий түрде емес, ал шын кеуілден, Қудайдың еркіне сай қылып бағыңлар. Буны ақша ушын пайдакүнемлик пенен емес, ал өз кәлеуіңиз бенен ислеңдер. ³Өзлериңизге тапсырылған адамларға үстемлик етпей, сүриуге үлги болыңлар. ⁴Солай етсеңиз, бас Шопан келгенде, мәңги уллылықтың тажын аласызлар.

⁵Хәй жаслар, сол сыяклы сизлер де ақсақалларға бойсыныңлар. Хәммеңиз бир-бириңиз бенен кишипейил қатнаста болыңлар. Себеби:

*«Қудай менменлерге қарсы турады,
Бирақ кишипейиллерге Өз мийримин береді»*.*

⁶Сонлықтан өзлериңизди Қудайдың құдиретли қолы астында пәс тутыңлар. Сонда белгиленген ұақыт келгенде, Ол сизлерди мәртебелі етеди. ⁷Барлық ғам-тәшиуішлериңизди Оған тапсырыңлар. Өйткени Ол сизлерге ғамхорлық қылады.

⁸Сақ хәм сергек болыңлар. Душпаныңыз шайтан кимди жутсам екен деп, ақырған арысландай болып гезип жүр. ⁹Исенимде беккем болып, шайтанға қарсы турыңлар. Себеби дүньяның басқа жерлериндеги туұысқанларыңыздың бирдей азап шегип атырғанынан хабарыңыз бар. ¹⁰Пүткіл мийримнің тийкары болған Қудай сизлерди Ийса Масих арқалы Өзинің мәңгилик салтанатына шақырды. Қысқа ұақыт азап шеккениңизден соң, Ол сизлерди Өзи жетилестиреди, беккемлейди, күш-қуұат береді хәм тыянақлы қылады. ¹¹Құдирет мәңгиге Оныки болсын! Аўмийин.

Соңғы сәлемнама

¹²Мен сизлерге усы қысқаша хатымды өзим исенимли туұысқаным деп есаплайтуғын Силаға** жаздырып атырман. Сизлерди жигерлендирип, бул хатта айтқанларымының Қудайдың хакыйкый мийрими экени хакқында гүұалық беремен. Усы мийрим менен беккем турыңлар.

¹³Сизлер менен бирге таңланған Бабилондағы исениушілер жәмәәти хәм тутынған улым Марк сизлерге сәлем айтып атыр. ¹⁴Бир-бириңизди сүйиспеншилик пенен сүйип, сәлемлесіңдер.

Масихқа тийисли болған сизлердің хәммеңизге тынышлық яр болсын!

* 5:5 Сулайманның нақыл-мақаллары 3:34.

** 5:12 Ямаса: Силвануска.